

Göç, Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk Bağlamında Kap-Kaç Olgusu

Halil AKDENİZ*

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte anamal ve emek arasındaki ilişki, toplumsal yapıları etkilemekte, birey ve toplumların bölgesel ve ulusal ölçeklerde göç etmelerine neden olmakta, son kertede bu dinamizm, söz konusu yapıları yeniden değiştirebilmektedir. Sanayileşme aşamasında, feodalitenin çözülerek kırsal kesimden kentlere doğru kitleler halinde göç edildiği gözlenmiştir. Kentlerin değişen ekonomik yapısına bağlı olarak çekim özeği olması sonucu kırdan kente göç hızlanmış, sonuçta kimi bireyler daha iyi bir yaşam düzeyine ulaşırken kimileri de sürekli bir yoksulluğa mahkûm olmuşlardır.

1970'lerde kapitalizmin içine düştüğü kriz sonucu Keynesci, diğer bir deyişle refah devletçi kalkınma anlayışından, piyasa merkezli refah anlayışına geçiş süreci hızlanmıştır. Dünya Bankası ve IMF'nin geliştirmekte olan ve az gelişmiş çevre ülkelere uygulattıkları neoliberal politikalar, gelir dağılımının giderek bozulmasına, işsizliğin ve yoksulluğun nitelik ve niceliğinin artmasına neden olmuştur. Günümüzde daha çok üretim ve katma değer yaratılmasına karşın, refah devleti uygulamalarının gerilemesi ve bölüşümde artan eşitsizlikler sonucu yoksullar giderek yaşamın birçok alanından daha fazla dışlanabilmektedirler. Türkiye'de bölgeler arası gelir

* Dr., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğretim Görevlisi

farklılıklarına bağılı olarak gelişen göçler sonucu, kentlerin sosyal ve fiziksel yapıları değişmekte, toplumsal sınıflar da mekanda yer kapma mücadelesini sürdürmektedir. Özellikle 1980'ler sonrası varlıklı kesimler, bir yandan kendilerini özel güvenlikli sitelerle yalıtmakta, öte yandan, kent yoksullarını yalnızca fiziksel boyutta değil, toplumsal boyutta da dışlamaktadırlar.

Kentsel şiddetin ve kapkaç suçlarının nedeni olarak kimi zaman göç, gecekondulaşma ve çarpık kentleşme olguları, kimi zaman da sokak çocukları görülebilmektedir. Çözüm yöntemleri de bu doğrultuda göçün önlenmesi ve/veya güvenliğin artırılmasında aranmaktadır. Oysa kentsel şiddet başlı başına bir olgu değil, kentsel mekanda işgücü ve anamal arasında süren rekabetin bir sonucu olarak düşünölmelidir.

Bu çalışmada, göç, kentlileşme ve kentsel yoksulluk süreci kavramsal boyutta ele alınmış ve kap-kaç suçlarıyla olan ilişkileri incelenmiştir. Kapkaç suçları çoğunlukla planlı ve örgütlü olarak yapıldığı için, anakentlerin çöküntü bölgeleri dışındaki gecekondu bölgelerinde yaygınlık kazanan kent yoksullarının bu tür eylemlerde yoğunlaşmadığı varsayılmaktadır. Çalışmada, bu savın geçer(siz)liliği, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2000 yılı göç bilgileri, Emniyet Genel Müdürlüğünün yayınları ve 2004 yılındaki kap-kaç suçlarına ilişkin veriler karşılaştırılarak irdelenmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç

En genel tanımıyla, "şahıs, grup veya toplulukların fiili ikametgâhlarını isteyerek ya da zorla kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde gerçekleşen fiziki mekan değişikliği" (Bilgili vd,1997:327) biçiminde tanımlanmaktadır. İç göç ve dış göç olarak gerçekleşmekte ve belli bir zaman dilimi içinde, belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2004: 11). Her ne kadar; kırdan-kente, kırdan-kıra, kentten-kıra ve kentten kente göçten söz edilse de, Türkiye'de çoğunlukla kırdan-kente ve kentten-kente olan göçler kentleşme sürecinin dinamikleri olarak önem taşımaktadır.

Göç, geleneksel nitelikleri ağır basan bir sosyo-kültürel ortamdan, ekonomik ve toplumsal yapının kıra göre bir ileri aşamasında olan kente geçişi içermektedir. Bu süreç, kente gelişten başlayarak, kentsel değerlerin kazanılması ve kentlileşmeye kadar sürebilmektedir (Özer,2004:149). Kente göçenlerin temel amaçları; kentin sosyoekonomik ve fiziksel mekanlarında tutunmak ve kentin olanaklarından yararlanmak, kentli gibi tüketebilmek anlamında kente bütünleşme

(Şenyapılı,2000:166) olduğuna göre göç, bu amacın gerçekleşmesine kadar geçen süreyi kapsamaktadır.

Kentleşme;

● "bir yerleşmede, ya da, bir ülkenin yerleşmelerinde tarımsal olmayan üretim oranının artması ve tüm üretimin denetim ve koordinasyonun yoğunlaşması sonucu, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik bütünleşme derecelerinin artması olayı" (MOAŞ, 1971:9),

● "işleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi süreci" (Keleş, 1998:80) olarak tanımlanmaktadır.

Kentleşme, yalnızca nüfus hareketliliğinden oluşan bir göç olayı değil, ekonomik, toplumsal ve siyasal yönleriyle çok boyutlu bir olgudur. Bu sürecin kente yansımaları olan göç ile birlikte, kırdaki gelişmeler ve köy-kent arasındaki ilişkiler de önem kazanmaktadır. Kentleşme süreci, kırdaki çözülme, kır ile kent arasındaki akım ve kentte yoğunlaşma aşamalarından oluşmaktadır (Kartal, 1992:33).

Az gelişmiş ülkelerin kentleşmesinde kimi zaman, kentleşme hızını istenmeyen bir gelişme olarak benimseyen değer yargılarını yansıtan, "hızlı", "çarpık", "sahte" ve "dengesiz" kentleşme gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu olgunun özellikleri arasında;

● Kentleşen nüfusun kent ve kamu hizmetleri gereksinimlerinin karşılanmasında yetersizliklerin baş göstermesi,

● Kentleşen nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılamaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması gibi hususlar sayılmaktadır (Keleş, 2002:36)

Kentlileşme;

Kırdan kente göçen insanda ekonomik ve sosyal bakımdan değişim olmakta (Kartal, 1992:21) ve kentlileşme süreci yaşanmaktadır. Kentlileşme; "Çoğu kez kentleşmeyle karıştırılmakla birlikte ondan ayrı olan ve kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insan davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci" (Keleş,1998:80), "bilginin edinilmesi, sorgulanması ve benimsenmesi, geçmişin olumlu değerlerine

sahip çıkılması, bu değerlerden akıllıca ve eleştirel bir yaklaşımla yararlanılması, bugünkü durumun ve koşulların doğru olarak değerlendirilmesi bağlamında, kenti “kent” olarak algılamak ve onunla bütünleşmek” (DPT,2001c:158) biçiminde tanımlanmaktadır.

Kente göçen köylüler; geçimlerini tamamen kentte ya da kente özgü işlerden sağlayarak, ekonomik bakımdan; türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile de sosyal bakımdan kentlileşmektedirler (Kartal,1992:21). Türkiye koşullarında “kentlileşme modeli”ne göre kır insanının kentlileşmesi için 40-50 yıl gibi bir süre gerekmektedir (Kartal,1992:228).

Kentleşme toplumda yapısal bir dönüşüm sağladığına göre, kentlileşme de toplumsal tutum ve davranışlardaki değişmeyi içermektedir. Bu süreç içerisinde yer alan göçmen kitlesi de, kent ortamında yeniden toplumsallaşmakta (Özer,2004:97), kente uyum sağlamak ve kentle bütünleşmektedir.

Kentlileşme, temelde bir kültür değişmesidir. Kentlileşme için gereken etkileşimin, var olan kentten, kentsel yaşamdan yana sonuç vermesi, kent kültürünü geliştirmesi ve kentte yaşayanların hem fiziksel, hem davranış olarak uyum içinde bulunması, bir dizi toplumsal, ekonomik ve fiziksel ögenin bir araya gelmesine, toplumun örgütlenmesine ve bilinçlenmesine bağlanmaktadır. (DPT,2001c:158)

Yoksulluk

Yoksulluk kavramı ulusal ve uluslararası düzeyde sıkça kullanılmasına karşın, üzerinde görüş birliğine varılan bir tanımı bulunmamakta ancak, ölçüm ve değerlendirmeler için mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve yoksulluk çizgisi gibi kavramlar ile konuya açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

Yaşamda kalabilmek için gerekli en düşük maliyetli gıda harcamalarının parasal değeri bir yoksulluk çizgisi oluşturmakta ve bu gelir düzeyine ulaşamayanlar mutlak yoksul sayılmaktadır. Kişi başına günlük kalori, kırsal alanlar için 2400, kentsel alanlar için 2100 kabul edilerek, bunu sağlayacak en ucuz gıdaların maliyeti hesaplanmaktadır. (Şenses, 2003: 63)

Görelî yoksulluk ise, insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkmakta ve o toplumda kabul edilebilir en aşağı tüketim düzeyinin altında kalanlar görelî yoksul olarak kabul edilmektedir. En düşük kalori gereksinimi yanında, kültürel ve toplumsal açıdan, barınma, eğitim, sağlık vb. tüketimi zorunlu mal ve hizmetler de eklenmektedir (DPT, 2001: 104). Böylece, bireyin yalnızca biyolojik olarak değil, sosyal olarak da

kendisini üretebilmesi için gerekli tüketim düzeyi ile belirlenmekte ve toplumun gelişmişlik düzeyine göre farklılaşabilmektedir. (Tekeli, 2000,142) Bir toplumda mutlak yoksul olmayabilir, ancak her zaman görelî yoksul bir kesim bulunacaktır. Genel olarak, gelişmiş ülkeler için görelî, azgelişmiş ülkeler için mutlak yoksulluk yaklaşımının daha uygun olduğu savunulmaktadır (Şenses,2003:110).

3. EKONOMİK VE TOPLUMSAL YAPIDAKİ DÖNÜŞÜMLERİN MEKÂNA YANSIMASI

Kentler ait olduğu ülkenin ekonomik, siyasal ve toplumsal yapılarının ürünü olup, doğrudan o ülkelerin özelliklerini yansıtmaktadırlar. Yoksul, orta halli ve varlıklı sınıfların oluşturdukları mahalleler, her zaman kolayca tespit edilemese ve heterojen bir yapıda olsalar da, birbirlerinden ayırt edilebilirler. Bu durum, kent ile toplumsal yapı arasındaki özdeşlik sonucu olup, sınıflı toplumun ekonomik ve toplumsal yapısının mekâna yansımaları olarak kabul edilmektedir. (Özer,2004:8).

1940'ların kentleşme koşulları ve sonuçları ile günümüz kentleşme süreci arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Önceki dönemde, sanayinin ucuz emek kesimine, diğer bir deyişle yedek işsizler ordusuna gereksinimi vardı ve göçmenler çoğunlukla süreci hızlandıran bir unsur olarak değerlendiriliyordu. Emek merkezli bir kentleşme süreci olarak nitelenen 1950-1980 döneminde kentin yeni yoksulları, işgal ettikleri alanlarda kurdukları gecekondu ile konut sorununa, formel ekonominin dışında bir enformel kesimin yaratılması ile de işsizlik sorununa çözüm bulmuşlardır (Şengül, 2001:77). Enformel kesim hem yoksulluğa karşı bir çözüm gibi ortaya çıkmakta hem de yoksulluğu yeniden üretmenin koşullarını oluşturmaktadır (Tekeli, 2000:147). 1970'li yıllarda halkın gelecekte beklediği yüksek olup, sistemin yeniden başlayanlar için başarı şansı olduğu değerlendirilmekte ve yaşanan yoksulluğa karşı iyimserlik sürebilmektedir (Alada vd,2002:245).

Türkiye'de toplumsal sınıflar arası uzlaşma biçimi olarak ithal ikameci sanayileşme, 1970'lerin ortalarında krize girmiş ve sermayenin kentleşmesi olarak nitelenen 1980 sonrasında devlet, toplumsal ilişkilerdeki hakem rolünden çekilmiştir. Böylece sınıfsal uzlaşmaya dayanan kentsel rant paylaşımı ile refah devletine özgü uygulamalarının önemli bir kısmı sona ermiştir. Kenar yerleşimlerin barınma sorununu çözerek kentleşme sürecinin sorunsuz atlatılmasını sağlayan gecekondulaşma işlevini yitirmiş ve sermaye kent mekanında hegemonyasını kurup kazanımını artırmıştır. Bu dönemde, kent yoksullarının bir kısmı yeni durumla baş edebilmeye yönelik stratejiler geliştirirken, bir kısmı daha kötü koşullara sürüklenebilmektedirler (Şengül,2001:91). Geçmişte kentleşme sürecinde yaşam düzeylerinde iyileşme ya da bu yönde beklenti bulunurken, günümüzde göç eden

grupların yaşam alanlarının bir kısmının gettoya dönüşme eğilimi taşıdığı savunulmaktadır (Sönmez,2002:460).

Zenginler ile yoksullar arasına şimdiye dek olmadığı ölçüde kültürel duvarlar örülmemekte ve neredeyse birbirlerini hiç görmek zorunda kalmamaktadırlar (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:126). Bilgi toplumuna geçişten söz edilen günümüzde, varlıklı kesimlerin yoksullara gereksinimi giderek azalmakta, bunun sonucu olarak da, her iki kesim kentsel mekanda birbirinden ayrı ve yalıtılmış biçimde yer almaktadır (Alada vd,2002:247).

1980 sonrası kentsel mekanda (Pınarcıoğlu ve Işık, 2001:36);

- Bir uçta, kentin çeperinde kentte tutunmaya çalışan ve bu uğurda çok şeyi yapmaya hazır kent yoksulları,

- Arada bir yerlerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar,

- Diğer uçta, kentin en prestijli alanlarında özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarların ardında yaşayan ve artık değil terk ettiği kente, topluma bile dönüp bakmayan üst sınıflar yerleşmiştir.

ABD gibi gelişmiş ülkelerde yoksulluk daha çok kent özeğindeki çöküntü alanlarında yoğunlaşırken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kent çevresindeki gecekondu ve son dönemlerde kent merkezlerinde görülebilmektedir. Refah devletinin sağladığı korunaklı ortamın ortadan kalkışı ve bilgi toplumuna geçiş nedeniyle, geniş bir kitle işini kaybetme riski taşımakta, bu durum ise, bu kesimlerin sistem dışına atılma riskini sürekli yaşamasına neden olabilmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:56). Yoksulluk-varsıllık çizgisinin bıçak sırtında gittiği bu ortamda, her an ilişki ağının dışında kalınarak yoksullaşılabilir (Erder, 1995: 118). Öte yandan, farklı ilişki ağlarının bulunduğu gecekondu kesimlerine bile girme olanağından yoksun bir kesimin, “çöküntü alanları” olarak adlandırılabilir merkezi bölgelerde tutunmaya çalıştığı görülebilmektedir. Bu kesimler, geçmişin “esnek ve tedrici uyum olanaklarından yoksun olup, kısmen tarihi ve eski yapıların bulunduğu semtlerde barınabilmektedirler (Alada,2002:247).

İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde, merkeze uzak bölgelerdeki gecekondulaşma ile birlikte, “tarihi” değeri olan semtlerde ya da semtlerin ara sokaklarında “çöküntü alanları” olarak değerlendirilebilecek yerleşimler tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda, en güvencesiz kesimin İstanbul’da kent merkezini çevreleyen Eminönü, Fatih, Beyoğlu ve Şişli ilçelerinde (Güvenç ve Işık, 1996:45), İzmir’de Kemeraltı çeperinde (Sönmez,2002:459) yoğunlaştığı ve diğer kesimlerden

kopuk olduğu saptanmıştır. Gelir ve statü farklılaşmaları kadar etnik kökenden kaynaklanan ayrışmalar da toplumsal coğrafyanın biçimlenmesinde belirgin bir rol oynayabilmektedir (Güvenç ve Işık,1996:53). Neoliberal politikalar sonucu kamu hizmetlerinin ve yatırımlarının daralması, etnik ilişki ağlarının bu daralan alanları doldurmasını sağlamıştır (Yıldız,2002:401).

Yoksulların kamusal alanın dışına itilmesi ve görünmez kılınması, mekansal dışlama ile gerçekteştirilmektedir. Böylece, ya yoksullar görünmeyecek biçimde kentlerin dışına itilmekte ya da yoksul olmayanlar, yoksulları göremeyecekleri yeni kentsel mekanlar yaratmaktadırlar (YİHNR,2002). Bunun sonucu olarak da, 1990'ların üst sınıf konut projelerinde, kentin olumsuzluklarından arınmış, fiziksel ve toplumsal gruplar açısından yalıtılmış mekanlar oluşturmaya çalışılmaktadır.

Fiziksel yalıtım, kimi zaman tel örgü, kimi zaman da görüş alanını keserek dışarıyla olabilecek ilişkiyi tümüyle koparacak duvarlar örülerek yapılmaktadır. Coğunlukla kalın duvarlarla da yetinilmeyip, özel güvenlik sistemleri ve kameralar aracılığıyla daha sıkı bir denetim yapılmak istenmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:147). Sitelerin dışarıyla olan ilişkisini en aza indirebilmek için eğitim gereksinimi de olanaklar ölçüsünde içeride karşılanmaya çalışılmakta, böylece kendi gibi olan aileler, kendinden farklı hiç kimseyi ve kenti görmeden ve tanımadan yaşamlarını sürdürebilmektedirler (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:154). İstanbul'da özel site,holding, firma ve banka korumalarında bulunan özel güvenlik elemanlarının toplamının yüz bini aşarak neredeyse devletin güvenlik elemanları boyutuna ulaştığı iddia edilmektedir. (Çalışkan,2005)

4. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME SÜRECİNDE YAŞANAN GÖÇLER VE KENTLİLEŞ(EME)ME

Sanayi devrimi sonrasındaki kentleşmenin, sanayileşmenin bir yan ürünü olarak eşzamanlı gerçekteştiği söylenebilir(Keleş,2002:24). Kentlerin gelişen ekonomik yapısına bağlı olarak artan işgücü istemi, bir yandan kırsal nüfusu hareketlendirmiş, öte yandan kentlerin, tarımdan kopan nüfusun yöneldiği çekim özeği olmasını sağlamıştır (Özer,2004:7). Bunun doğal bir sonucu olarak da nüfus birikimi büyük sanayi kuruluşlarının çevresinde olmuştur.

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme biçimi, Avrupa ve Kuzey Amerika kentlerinin sanayiye dayalı kentleşmesinden çok, sömürgecilik çağının kentleşme biçimini andırmakta ve sanayileşme, kentleşmeyi yavaş bir hızla arkadan izlemektedir (Keleş, 2002:25-26). Türkiye'nin kentleşme sürecinde yaşanan sorunların temel nedeni olarak uzun dönem yeterli ölçüde sanayileşmemesi görülmüştür (MOAŞ,1971:47). Ancak, geçen sürede, ne sanayileşme gelişmiş ülkeler

düzeyine ulaşabilmiş, ne de kent mekanının fiziksel boyutuna yapılan palyatif önlemler yeterli olabilmiştir. Türkiye gibi kırsal alandan göçün sanayinin istemine dayanmadığı, tersine tarımsal yapıdaki değişmelerden kaynaklandığı bir toplumda kentleşme, bir yandan kentin toplumsal yapısını ve mekanını etkilemekte, öte yandan kırsal yoksulluğun olanca boyutları ile kente taşınmasına neden olabilmektedir (Akkaya,2002:229).

Türkiye’de kırdan kente kitlesel göç olgusunun 1950’lerden sonra hızlandığı bilinmektedir. Göç ve kentleşme sürecinde ortaya çıkan sorunlara kimi zaman toplumun formel kesimi çözümler aramış, kimi zaman da toplum kendiliğinden çözümler üretmiştir. Türkiye bu süreçte ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel düzeylerde yaşanan sorunları, kentsel rantların sınıfsal uzlaşma içinde dağıtılması, yararlanılan ilişki ağları ve patronaj ilişkiler gibi enformel kurum ve mekanizmalar sayesinde görece kolay atlatabilmiştir(Işık ve Pınarcıoğlu,2002:97). Kentleşme dinamiklerinin sunduğu kolay geçekundu ve iş edinme olanakları sayesinde kente yeni göçenler, Batı tarzı bir anonimleşme ve yoksullaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalmamışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu,2005). Diğer bir deyişle Türkiye’de kentleşme sürecinde yaşanan nöbetleşe yoksulluk¹ ile yakın zamana kadar toplumsal gerilimler frenlenebilmiştir. Ancak nöbetleşe yoksulluk döngüsünün oluşabilmesi için, hızlı büyüme, kent çevresinde işgal edilebilecek arazilerin bulunması ve kente kesintisiz göç gibi koşulların oluşması gerekmektedir. Yoksulluğun yumuşatılmasını ve başkalarına devredilmesini sağlayan enformel kesim, kentleşme ve siyaset öğelerinin yeniden yapılanma sürecine girmesiyle birlikte söz konusu koşullar ortadan kalkmış ve yaygın, kuralsız ve baş etmesi zor bir yoksulluğa geçiş hızlanmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu,2005).

Türkiye’de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir gönüllü iç göçün yaşandığı görülmektedir. Yaşanılan bölgenin doğal koşulları sel baskını, deprem, yerleşim yerinin baraj altında kalması ve terör zorunlu göçe yol açabilmektedir (DPT,2001b:30).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 1995-2000 döneminde;

- Yerleşim yerleri (il merkezi, ilçe merkezi, bucak ve köy) arasında %11.02 oranıyla 6 692 263, iller arasında %7.88 oranıyla 4 788 193 kişi göç etmiştir. Diğer

¹ Nöbetleşe yoksulluk, esas olarak kente önceden gelmiş göçmen grupları ile kentte imtiyazlı konumda bulunan bazı grupların, kente daha sonradan gelen kesimler ile diğer imtiyazsız gruplar üzerinden zenginleşmeleri, bir anlamda yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleri sonucunu doğuran bir ilişkiler ağı olarak tanımlanmaktadır. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2002:155)

bir deyişle, dönem içinde her yüz kişiden onbiri yerleşim yerleri arasında, sekizi ise iller arasında göç etmiştir. İller arasındaki göçün nedenleri arasında %26 oranıyla hanedeki fertlerden birine bağımlılık birinci sırayı alırken, %20 oranıyla iş arama/bulma amacı ikinci sırada yer almaktadır. Daha açık bir deyişle, 955 471 kişi dönem içinde iş arama/bulma umuduyla bulunduğu ilden başka bir ile göç etmiştir.

- Net göç hızı en yüksek olan iller; Tekirdağ(%96.8), Muğla(%70.2), Antalya(%64.3), Bilecik(%57.91) İstanbul(%46.1), en düşük olan iller ise, Ardahan(-%106.7, Bartın(-%86.8), Sinop(-%75.7), Siirt(-75.7) ve Zonguldak(-73.8)'dir.

- Net göç miktarı en yüksek olan iller, İstanbul(407 448), İzmir(120 375), Ankara(90 884), Antalya(90 457), Bursa(85 325), en az olan iller, Samsun(-51 644), Şanlıurfa(-49 312), Diyarbakır(-48 064), Erzurum(-46 491) ve Zonguldak(-42 082)'dir.

Ekteki Harita-1'de de görüldüğü gibi, aldığı göç verdiği göçten fazla olan, diğer bir deyişle göç alan iller Şırnak ve Gaziantep dışında Türkiye'nin batısında, göç veren iller ise doğuda yer almaktadır. Ekonomik, toplumsal ve çevresel etkenler nedeniyle gözlemlenen bu göç ve hareketliliğin, kentleşmenin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmaya kadar gelecekte de süreceği beklenen bir olgudur.

Türkiye'nin Güneydoğu'sunda 1990'lı yılların başlarında yoğunlaşan köy boşaltma ve zorla göç ettirme olgusu, 1999 yılına kadar sürmüştür. Bu dönem içerisinde yaklaşık 3700 yerleşim alanından üç milyondan fazla nüfusun, kendi istemleri ve denetimleri dışında, yaşam ortamlarını terk etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir (TMMOB,2005). Bu dönemdeki göç, daha öncekilerden farklı olarak, kentin çekiciliğinden değil, bölgedeki itme unsurlarından kaynaklanmıştır. Bunun sonucu olarak da hazır ilişki ağlarının sağlayabileceği olanaklardan yoksun, gelecekte de bir gecekondü sahibi olması olanaklı görünmeyen ve hane reislerinin vasıfsız olduğu için iş bulamadığı bir ortam oluşmuştur. Aynı dönemde toplumsal yapının "ayrışma" ve "kutuplaşma" yönünden etkilendiği, sanayide işlendirme olanaklarının azaldığı, yeni nüfusun modernleştirilmesi ve bütünleşmesi açısından çözümü zor sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir (Buğra ve Keyder,2003:8).

Zorunlu göç, ilk olarak bulunulan ilin kırsalından kent merkezine, ardından da diğer illere gerçekleşmektedir. Göçler sonucu kentlere gelenler, kentli nüfusun yerleşik sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını olumsuz etkileyebilmektedirler. İşsizlik ve ekonominin bozulması göçün yol açtığı en temel problem alanı olarak görülmekte, genel asayişin bozulması, hırsızlık ve fuhuşun artışı, konut ve alt yapı gibi sorunlar da gündeme gelebilmektedir (DPT,2001b:30).

Van ve Diyarbakır'da yapılan araştırmalara göre (Bilgili vd,1997:327) (Irmak,1997:361); (1)Göçerlerin en büyük sorununun iş bulamama ve buna bağlı biçimde geçim sıkıntısı olduğu, (2)ocuklardan çalışanların kazandığı para ile geçimlerini sağlayanların bulunduğu ve (3) Okul ağı gelmiş olmasına karşın okula gidemeyenlerin var olduğu belirlenmiştir. Bu kesim, Türkiye gelir ortalamasının altında bir yaşamı Diyarbakır, Van, Batman gibi illerin merkezlerinde ya da İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin gibi anakentlerde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Türkiye'de yoksullukla bağlantılı biçimde sokakta çalışan çocuklar olgusunun, gç alan kentlerin önemli bir sorunu olarak kabul edilmesi de söz konusu zorunlu göç süreci sonrasına denk gelmektedir (TMMOB,2005). Sokakta alışan ve suça bulaşan çocuklar sorununun en önemli kaynağının, kentlerde yaşamaya ait bir n hazırlığı olmayan bu yoksulluk grubunun olduğu savunulmakta, sokakta kağıt mendil satışının da, gç eden nüfusun geçinmek için ürettiği yerel çözümlerden biri olduğu savunulmaktadır (Karatay,2002:273).

knt alanlarından biri olarak kabul edilen İstanbul Tarlabasında yapılan bir araştırmada(Dinçer ve Mery Enlil,2002:417-421), eski göçmen ve yeni göçmenlere göre doğma büyüme İstanbullularda; (1)Sigortalı düzeyinin daha düşük olduğu, (2)Açlık sınırı altında yaşayanların daha fazla olduğu ve (3) Gelir düzeyini yükseltecek ilişki ağları içinde olmadıkları tespit edilmiştir. Yerleşik nüfusun %20'sini oluşturan Gneydoğulu göçmenlerin çocuklarını sokakta çalıştırdıkları, diğer yoksul kesimlerin ise başka yöntemlere başvurdukları ve bu doğrultuda, bu bölgelerin de homojen bir yapıda olmadığı sonucuna varılmıştır (Karatay,2002:273).

5. KENTLEŞME SÜRECİ VE KENT YOKSULLUğU

Kentleşmenin yoksulluk üzerine etkisi açısından farklı görüşler bulunmaktadır. Bir yanda, gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk oranının yirminci yüzyıl boyunca azalmasında kentleşmenin etken olduğu savunulmakta, öte yandan hızlı gçlerin yavaş işlendirme karşısında enformelleşme ve buna bağlı olarak da yoksullaşmaya yol aacağı yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu durumda kentsel yoksulluk kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak kabul edilmekte ve hızlı kentleşme süreci ile ilişkilendirilmektedir.(Şenses,2003:160)

Geleneksel toplumlarda yoksulluk dinle bağlantılı biçimde değerlendirilmesine karşın, modernite ile devletle birlikte düşünülen bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Liberal kuramcılar geçimlik yaşam hakkını sosyal düzenin güvenliği için gerekli gördüklerinden, başlangıçta yoksulluk sorununa eğilmişlerdir (Şenses,2003:32). Modernitede alışma kutsanmış, yalnızca bedensel ve ruhsal sakatların çalışmaması hoş grlmştir. Bu anlayış doğrultusunda ağdaş sosyal

güvenlik sistemleri, çalışanları koruma altına almıştır. Nasıl ki modern toplumun ilk aşamalarında çalışarak da yoksul kalılabileceği öngörülemiyse, daha sonraki aşamalarda da tembellik dışındaki nedenlerle de işsiz kalılabileceği öngörülememiştir. Her ne kadar çalışma gücüne sahip olanların çalışarak yoksulluktan kurtulabilecekleri ileri sürülmüşse de, sanayi devrimi sonrasında çalışanların da yoksul olabileceği görülmüş ve kitlesel yoksulluk önemli bir sorun olarak kabul edilmiştir (Balci,2002:479).

2. Dünya Savaşı sonrasında 1970'lerde ekonomik krizin belirginleştiği döneme kadar, sosyal güvenlik sistemleri ile yoksulluk sorunu bir ölçüde azaltılabildiği. Bu dönemden sonra, Avrupa ülkelerinde de yoksulluk giderek artan bir biçimde sorun olmaya başlamış ve soruna sosyal dışlanma olgusu da eklenmiştir. O döneme kadar sosyal güvenlik sistemlerinin uyguladığı genellik ve zorunluluk ilkeleri aracılığıyla nüfusun tamamı sistem içinde tutulurken, artık hukuk sisteminden de dışlanmış yeni yoksulların varlığı söz konusu olmaya başlamıştır.(Balci,2002:478). Öte yandan, hem yeni sağ hem de sosyal demokrat söylemler, toplumsal dinamiklerin nedenleri değil de sonuçları ile ilgilendikleri için mağdurları suçlama konumuna düşebilmektedirler. (Güvenç,2000:92)

BM 1997 Kalkınma Raporu ile birlikte hem yoksulluğun tanımında, hem de yoksulluğa yaklaşıma daha geniş bir anlam yüklenmiştir. Artık yoksulluk, yalnızca gelir yoksulluğu anlamında değil, mahrumiyet anlamında tanımlanmakta ve hayatta kalmaktan mahrumiyet, bilgiden mahrumiyet ve yaşam koşullarından mahrumiyet gibi çeşitli boyutlarda ele alınmaktadır(Koray,2001:223). 1975 yılında Avrupa Topluluğu ilk yoksullukla mücadele programını uygulamaya koymuş; Dünya Bankası da, 1978 yılından bu yana yayınlanmakta olan Dünya Kalkınma Raporunu 1980, 1990 ve 2000/2001 yıllarında özel olarak bu konuya ayırmıştır. Johannesburg'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinin nihai raporunda da yoksulluğun önlenmesi, sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de önemli bir hedef olarak konulmuştur(ŞPO,2005). Dünya Bankası, yoksulluğa bakış açısını 1990 Dünya Kalkınma Raporu ile değiştirerek, yoksulluğun azaltılmasını ekonomik gelişmeyle özdeşleştirmiştir(Şenses,2003:41). Ancak IMF ve Dünya Bankası direktifleri ile hayata geçirilen yapısal uyum programları, ülke içindeki gelir dağılımı dengesizliğini giderek daha da artırmakta ve toplumsal sorunların ağırlaşmasına neden olmaktadır(Akkaya,2002:222). Sosyal devletten kopuş, kamusal alanın zayıflaması ve piyasa dışı kalan unsurların toplumsal kaynaklardan giderek daha az pay alması ve daha fazla yoksullaşması sonucunu doğurmuştur (Alada vd,2002:240).

Küreselleşme sürecinde, ülkeler arasındaki uçurumun artması yanında, tek tek

devletlerin sosyal sorumluluktan giderek uzaklaşması sonucu, yoksulluk daha yaygın bir konum kazanmaktadır (Akkaya,2002:221). Ağırlıkla bir az gelişmişlik sorunu olsa da, yoksulluğun, birçok gelişmiş ülkede temel bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü, sosyal ve siyasal açılardan kaygı verici boyutlara ulaştığı kabul edilmektedir(Şenses,2003:13).

Bir yandan ülkeler arasında, öte yandan ülkelerin kendi içlerinde gelir farklılıkları ve buna bağlı refah düzeyleri arasında büyük uçurumlar bulunmaktadır. Dünya nüfusunun %20'lik varlıklı kesimi toplam üretimden %84 pay alırken, %20'lik yoksul kesimin yalnızca %1.4 ile yetinmesi, refah düzeyi farklılıklarını açık biçimde ortaya koymaktadır (Şenses,2003:20). Ekonomik büyümeye karşın kent yoksulluğunun 25 yılda birçok ülkede yaygınlaştığı, Türkiye'nin de bu sürecin dışında kalmadığı saptanmıştır (Güvenç,200:91) .

Neoliberal politikaların yaygın biçimde uygulamaya konmasından bu yana dünyadaki eşitsizlik ve buna bağlı yoksulluk giderek artmaktadır. Bu dönemde anamal, teknoloji ve mali piyasalar serbestleşirken, emeğin, ülkeler arası akışkanlığına önemli sınırlamalar getirilmiş ve uzun mücadeleler sonucu elde ettiği kazanımların aşınmasına ve giderek etkisizleşmesine göz yumulmuştur (Şenses,2003:317). Aynı dönemde giderek hızlanan küreselleşme ve gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, egemen sınıflara büyük yararlar sağlarken, geçmişe oranla daha büyük kesimin bu süreçten dışlanmasına ve marjinalleşmesine neden olabilmektedir (Şenses,2003:321). Bir yanda sistemin formel ya da enformel alanında yer tutabilmiş ve konumunu koruyabilmiş, ancak reel ücretlerin sürekli düşmesi nedeniyle yoksullaşanlar, öte yanda ise sistemin sosyal, siyasal ve ekonomik boyutlarından dışlanan ve mücadele gücü kalmayan yoksullar bulunmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:39). Ayrıca, uygun sayıda birkaç meslek dışında, eğitimin sunduğu yukarı hareketlilik ve yükselme olanakları da giderek daralmaya başlamıştır.

Kalkınan dünya ekonomisinde, sayısı azalacağına artan iki tür yoksulluktan söz edilmektedir. Bir yanda sayıları görece olarak azalmayan, daha çok nakdi gelir azlığına dayalı ve geçimlik ekonomi yoksulluğuna karşılık gelen geleneksel yoksullar; diğer yanda ise, önceden yoksul olmayıp, yeni ekonomi ve sosyal yapılanmanın dışlaması sonucu yoksullaşanlar (İnsel,2001:62). Gelişmiş ülkelerde 1980'li yıllarda artan işsizlik sonucu, gelişmekte olan ülkelerde ise, geleneksel yoksullar yanında bu süreçte yapısal uyum programları sonucu işini kaybeden yeni yoksullar eklenmiştir (Şenses,2003:138). Yeni kent yoksulları arasında sürekli işsizlik oranının yüksek olduğu, konjonktürdeki iyileşmelerden etkilenmeyerek müzmin bir toplumsal sorun oluşturduğu (Güvenç,200:91) ve her geçen gün sorunun ağırlığını daha fazla hissettirdiği söylenebilir. Günümüzde, çalışmak istediği halde iş bulamayan geniş kitleler bulunmakta ve işsizlik kimi durumlarda yaşam boyu sürebilmektedir (Balcı,2002:480).

Aslında Dünya’da bugün, daha önce üretken ve yüksek gelirli bir işi varken bunu kaybetmiş insanların sorunu değil, çalışma hayatlarının hiçbir devresinde böyle bir işe kavuşamamaktan dolayı düşük gelir, eksik işlendirme ve yoksulluğa maruz kalan geniş kitlelerin işlendirme sorunları bulunmaktadır (Irmak,1997:513). Sonuçta sosyal dışlanma, uzun süreli işsizlik, sosyal sigorta alanı dışındalık kalıcı olabilmekte ve teknolojik devrimle birlikte, işsizlikte niteliksel bir dönüşüm yaşanmaktadır.

Kent yoksulluğunu pekiştiren etkenlerin başında, kente eklemleme ve kentte formel ilişki kurma yollarının engellenmesini pekiştiren güç ilişkileri gelmektedir. (Özgen,2001:99). Bu doğrultuda, hareket kabiliyeti ve fırsatını en az ele geçirebilenler, yani ikincil işgücü pazarının daimi oyuncularını: kadınlar, siyahlar, kent yoksulları, 13-18 yaş gruplarıdır (Özgen,2001:90). Dünya Bankası’nın “günde bir dolar” yaklaşımından hareket edildiğinde, bu seviyenin altında kalanlar, sabit bir ikameti olmayan, sosyal güvenlik ağlarının da tutmakta aciz kaldığı, toplumdaki dışlanmış bir kesimdir. Esas olarak hiçbir toplumsal haktan yararlanmaması ayırt edici özelliği olan bu kesim için aşırı yoksulluk kavramı kullanılmaktadır (İnsel, 2001:64-65).

6. KENTYOKSULLUĞU VE DIŞLA(N)MA

Türkiye’de kent yoksulluğunun iki ayrı nitelikte ve mekanda kümelendiği söylenebilir. Bir yanda gecekondu kesiminde bulunan “kenar yoksulları”, öte yanda kent özeği ve yakınındaki çöküntü alanlarında yaşayan “kentiçi yoksullar”. Yoksulların ve yoksullaşanların ortak özelliği, gerek iş ve gerek konut piyasasında işleyen mekanizmaların dışında olmaları ve günlük yaşamlarında da yalnız kalmalarıdır.

Kenar yoksulları, “nöbetleşe yoksulluk” sürecinde, kentte tutunmak ve yükselmek için yeni seçenekler yaratabilen ve bu uğurda çok şeyi yapmaya hazır dinamik bir kesimdir (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:39). Kentiçi yoksullar en yoksul ve çaresiz durumda olup, kaderini kabullenmiş ve kent ve toplum içindeki konumunu iyileştirebilme umudunu büyük ölçüde yitirerek umutsuzluğa düşmüş kesimdir. Ne formel ne de enformel tarafından tanımlanabilen ve toplumsal olarak dışlanan bu kesim; sistem dışına atılmış, kronik bir yoksulluğa mahkum, mücadele yeteneğini kaybetmiş durumda ve kent içerisinde tecrit edilmeye çalışılmaktadır. Bugün bu dışlanmışlar grubu, tüketici ya da üretici olarak sistem açısından önemli görülmemek bir yana, sistem için bir yük olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Akkaya,2002:212).

Kenarda yaşayan yoksullar arasında kaybedenler ve umutsuzluğa düşmüşler kesimi bulunsa da, çoğunluğu pasif bir seyirci olarak kalma niyetinde değildir. Kent içi yoksullar kenar yoksullarının tersine umutsuz ve esas olarak dönüştürme kapasitesinden büyük ölçüde yoksun bir kesimdir. Yükselmek, kent ve toplum içindeki konumunu iyileştirebilme umudunu büyük ölçüde yitirmiş ve sınıfsız kitlenin

özelliklerini taşımaktadırlar (Akkaya,2002:211). Yoksulluk günümüzde esas olarak insan olma niteliklerinden yoksunluk şeklinde görülmekte, üstelik bu olgu, doğal gibi sunulmakta ve gözlerden zihinlerden uzak tutulmak istenmektedir (YİHNR,2005).

Dışlanma, kenardalık(marjinallik) ve sınıfaltı (underclass) kavramları, iç/dış, merkez/çevre ve üst/alt biçiminde toplumsal mekanın topolojisine karşılık gelmektedir:

(1) Batı Avrupa'nın dışlanmışları, önceleri egemen kapitalist sistemin içinde yer alırken; bir yandan sanayi kuruluşlarının Güney ülkelerine kaydırılması, öte yandan yeni teknolojilerin gereksindiği donanım yoksunluğu ve sosyal güvenlik sistemlerinin aşındırılmasıyla çalışma güvencesinden yoksun kalma, örgütsüzleştirme vb. politikaların sonucu dışlanmışlardır. (Özbudun, 2002:55)

(2) Kenardalık (marjinalleşme), daha çok Latin Amerika bağlamında kullanılmakta ve genellikle kapitalist sistemle hiçbir zaman bütünleşememiş, kırsal kökenli kent yoksullarını işaret eder tarzda kullanılmaktadır(Özbudun, 2002:56). Kenarda kalanlar, sistemin ekonomik, politik ve kültürel boyutunun dışında olup, sistemden hiçbir şey beklememekte ve sistem dışında kendi çözümlerini üretmeye çalışmaktadırlar.

(3) Sınıfaltı kavramı, daha çok ABD'de kullanılmaktadır. Önceleri sistemin içinde olan insanların, sistemin dönüşmesinden dolayı kimi olanaklarını yitirmeleri ve sosyal özellikleri nedeniyle de (öncelikle ırk) artık bir toplumsal sınıf olarak değil, sınıfaltı bir kesim olarak, kendi yerleşim çevrelerinde (getto) yaşamlarını sürdürmeleri olarak tanımlanmaktadır. Sistemin bu insanlara gereksinimi bulunmamakta, bu insanların da sistemle bütünleşme umudu kalmadığından, kendilerine çoğunlukla yasal olmayan bir dünya kurabilmektedirler.

(4) Toplumsal dışlanma ise daha çok AB ülkelerinde kullanılmaktadır. Bu kavramla öne çıkarılan düşünce, toplumsal içermenin sosyal politikalar aracılığıyla gerçekleştirilebileceğidir (Buğra ve Keyder,2003:20). Ekonomik dışlanma, diğer bir deyişle sürekli işsizlik durumu, giderek kültürel dışlanmaya neden olmakta, göçmenlerin farklı etnik kökenlerde olma durumunda ise siyasal dışlanma ile pekişebilmektedir. Bu insanların kentin belirli bölgelerinde kümelenmesi durumunda da mekansal dışlama oluşmakta ve bütün bu yapıya "toplumsal dışlanma" adı verilmektedir. (Buğra ve Keyder,2003:21)

Dışlanmışlık, marjinallik ya da sınıfaltı olarak adlandırılan yeni yoksulluğun kimi ortak özellikleri şöyle sıralanabilir (Özbudun, 2002:58-59):

● Farklı görünümelerde olsa da, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşmaktadır.

- Neoliberal politikalar sonucu yoksulluk, dışlanmışların çoğunluğu açısından kuşaklar boyu içinden çıkılmaz bir kısır döngüye dönüşmektedir.
- Yalnızca temel gereksinimleri karşılayamamakla değil, ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel yapılardan da dışlanabilmektedirler.
- Hem Kuzey hem de Güney’de yoksulluk etnikleşmekte, gençleşmekte ve kadınlaşmaktadır.

Yoksulluk yalnızca bir gelir azlığı ve temel kentsel hizmetlerden mahrum olma değil; aynı zamanda alt statülü mahallelerde yaşama, kent mekanında marjinalleşme, sağlıksız çevre koşullarında yaşama, adalet, eğitim ve sağlık hizmetlerinden daha az yararlanabilme, şiddete daha açık olma, yeterli güvenliğe sahip olamamaktır. Mekansal dışlanma ile kentsel yoksullar, kendilerinin yaşam şartlarını iyileştirme çabalarını destekleyebilecek bilgi/beceri/sosyal bağlantıya sahip insanlarla bir arada olma şansını da yitirmekte (Bıçkı,2005: 110) ve böylece yoksulluk süreklileşmektedir. Bu yapı, hem mekansal düzeyde hem bireysel düzeyde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesinin koşullarını yaratmakta, onu yaşayanlar için bir kader gibi algılanmasına yol açmaktadır. Tüm enformel ve formel ilişki ağlarının, iş ve konut piyasalarının dışında kalan bu “yeni kent yoksulları” giderek toplum yaşantısından kopmakta, içine kapalı bir yaşam evreni oluşturmaktadırlar (Dinçer ve Meray Enlil,2002:416).

Yoksulluğun niteliksel dönüşümünü belirleyen dışlama olgusu; hayattan dışlama, siyasal, toplumsal ve kültürel yapılardan dışlama olarak görülmektedir. Dışlama mekanizması sonucu yoksulluk, insanı özne olmaktan çıkarıp nesneleşmesine neden olabilmekte ve değersizleştirilme ile kendi kendini dışlayabilmektedir. Böylece, egemen sistemin dışladığı alanlara yöneltilen yoksullar, ahlaksal olarak da değersizleştirilmekte ve “aşağı türden”, “tehlikeli sınıflar” ve “riskli gruplar” biçiminde nitelendirilmektedir. (YİHNR,2005)

7. KENT YOKSULLUĞU VE DIŞLANMA BAĞLAMINDA KENTSEL ŞİDDET

Göç olayı mekansal olduğu kadar, toplumsal devingenlik anlamına gelmektedir. Türkiye’de olduğu gibi çok kısa sürede ve sayısal olarak çok büyük miktarlarda göçün yaşandığı durumlarda, göç edenlerin kendilerinin de yapıyı ve işleyiş kurallarını etkilemeleri ve giderek değiştirmeleri söz konusudur (Erder,1995: 106). Bu nedenle kente her yeni göç, “yerli” ile “öteki” arasında bir çekişmenin yeniden başlamasına yol açmakta ve göç edenlere kaygı, kuşku ve biraz da korku ile bakılmaktadır. Bu yaklaşım dışlanmış olanlarda öfke, isyan, acımasızlık ve hoyratlık tepkilerini

şiddetlendirebilmektedir. Bu çatışma göç edenlerin kentte tutunmasına ve kentlileşmesine kadar yumuşayarak devam etmektedir (Akkaya,2002:205-205). Öte yandan, işlendirme olanaklarının azalması ve özelleştirme uygulamaları, özellikle gelişmiş ülkelerin kentlerinde işsiz kalmış ya da işini kaybetme korkusu yaşayan bireylerin, yabancı karşıtı aşırı sağ ve ırkçı partilere yönelmesine neden olabilmektedir (Bektaş ve Yankaya,2002:435).

Küreselleşme politikaları tüketim krizi olasılıklarını, teknolojik devrim de emeğe olan gereksinimi giderek azaltmaktadır. Bu açıdan sistemin sürdürülmesinde en önemli sorun, yoksulluğun kronikleşmesi ve buna bağlı olarak suçun artarak sistem içindikileri rahatsız etmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu sorun da, zengin sınıfların kendi “duvarlı”, “güvenlikli” mahallelerini ve kentçiklerini yaratarak aşılmaya çalışılmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:71).

1980’li yılların uzlaşmacı ve kendi dinamiklerini yaratan kentleşme sürecinin değişmesi, devletin farklı toplumsal grupların ilişkilerindeki hakemlik rolünü terk etmesi ve toplumsal uzlaşmanın yıkılması sonucu; toplumun hemen her kesimi, gerginliğe ve kendi gibi olmayanları dışlamaya yönelik, daha saldırgan öğeleri içeren tavırlar oluştururken, aktif güvene dayanan ağ örgütlenmeleri ön plana geçmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu,2002:56). Mekansal ve kültürel siteleşme, “biz” ve “öteki” ayırımını daha da derinleştirerek ”atomize” hayat alanları oluşturmakta, anomik ve yabancılaşmış bir sosyal dokuyu yeniden üretme tehlikesi taşımaktadır (Bayhan,2005). Oyunun kuralları uzlaşmaya dayalı değil, gerilime dayalı, sonuçları önceden belli olmayan, her an her şeyin olabileceği biçimindedir(Işık ve Pınarcıoğlu,2002:128). Ve yeni dönemin baskın göçmen tipi, uysal, kentle bütünleşmeye istekli bir figür değil, yükselmek adına hemen her şeyi yapmaya, bu uğurda legal ile illegal arasında gidip gelmeye hazırdır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2002;127).

Kimi yazarlar, gecekondü bölgelerinde yaşayanların suç işleme ve diğer toplumsal sapıklıklara katılma eğilimlerinin yüksek olduğunu belirtmişlerse de, Türkiye’de bu savın kanıtlandığı söylenemez (Keleş,2002;544). Bununla birlikte, göç etmiş olan suçlular arasında yapılan bir araştırmada hükümlülerin %30.4’ünün göç sonrası geçim sıkıntısı çektiğini, %29’unun işsiz olduğu saptanmıştır (Utku,2005). Yoksullaşma etkisini öncelikle aile düzeyinde göstermekte ve uzun süre aile tarafından soğurulabilmektedir. Olumsuz etkisi içe doğru ve aile üyelerine yönelik olup, güç dengesi babadan anne ve çocuklara doğru kaymaktadır. Bu karmaşa genellikle güç kaybına uğrayan babanın, ya yabancılaşması ve aileden uzaklaşması ya da şiddete başvurarak egemenliğini sürdürmesi biçiminde sonuçlanmakta (Karatay, 2004), böylece aile içi şiddet üretilmiş olmaktadır. Türkiye’de merkez çeperinde yer alan sınıfaltı kesimlerin getto benzeri alanlarda yaşadığı ve buraların suç kaynaklarına

dönüştüğü savunulmaktadır (Sönmez,2002:461). Ayrıca, gecekondü bölgeleri içinde yer yer “suçluluk noktalarının” belirmeye başladığı, çocukların çevresindeki sosyoekonomik yönden biraz daha gelişmiş kent bölgelerinin yanı sıra kendi gecekondü bölgelerinde de suç işledikleri öne sürülmektedir. (Hancı,2005)

İzmir çocuk mahkemesinde sonuçlanan davalarla ilgili olarak yapılan bir araştırmada, gecekondü ve kısmen gecekondü olan bölgelerde yaşayan çocukların toplam oranının %70.1 olduğu, Ankara’da polise intikal eden 0-19 yaş arasındaki çocuk olaylarının üçte ikisinin gecekondülardan geldiği tespit edilerek, gecekondülaşmanın çocuk suçluluğunda etkili olduğu savunulmaktadır (Hancı,1995). Yoksul gecekondü çocukları ile suçlu çocuklar arasındaki ilişki ötesinde, toplumda “kazanlar-kaybedenler” kültürü geliştikçe, gençlerin şiddet eylemlerinde artış olacağı ileri ve çocuğun gereksinimlerinin karşılanamaması sonucu yarı açıklık durumunun, özellikle mala yönelik suçlara zemin hazırladığı (iem.gov.tr,2005) belirtilmektedir. Yoksullar toplumsal tüketim mallarına ulaşamadığı zaman, ellerindeki tek gücü kullanarak, yerel ve özeksel yönetime karşı kitlesel protesto hareketleri başlatıp, bu hizmetlere kendilerinin de ulaşmasını talep etmektedirler (Bektaş ve Yankaya,2002:435). Öte yandan, şiddetin belli bir aşamadan sonra aşağılanmayı yenecek ya da ortadan kaldıracak bir duygu olarak kendisini gösterebildiği, haklı ya da haksız nitelikteki bu eylemlerin, eşitsizliği giderici bir olgu olarak algılanması gerektiği (Yücel,2002) vurgulanmaktadır.

Günümüzde tek seçenek biçiminde sunulan ve uygulanan yapısal uyum politikalarının etkisiyle, birçok ülkede yoksulluk önemli ölçüde artmış, yolsuzluklar yaygınlaşmış, bireysel ve örgütlü şiddet tırmanmıştır (Şenses,2003:54). Sistem içinde sürekli ve yaygınlaştırılarak üretilen yoksulluk, özellikle kentte en korumasız, savunmasız, dezavantajlı ve marjinal kesim olarak kabul edilen sokak çocuklarını şiddetle mağdur etmekte ve aynı zamanda, öğrenilen bir süreç olarak şiddet, sokak çocuklarının yaşam biçimini belirleyen en önemli etmen olmaktadır (Alada vd,2002:235). Öte yandan, dışlama ve değersizleştirme sonucu, kendine güveni ve saygısı kalmayan bireylerin, başka insanların haklarına ya da iyelik kurumuna saygı göstermesini beklemek de anlamsız olmaktadır.

Yoğunlaşma eğilimi gösteren şiddet eylemlerinin sonuçları; (1) Eylemin kimden geleceği belli olmadığı için anonim bir görünüm aldığı ve herkesi tehdit ettiği, (2) Faillerin çok tehlikeli bir kişilik tablosu sergiledikleri ve (3) Eylemlerin hayret verici biçimde yinelenildiği biçiminde özetlenebilir. Şiddet, kimi zaman belirli bir amaca ulaşmak için araç olarak kullanılırken, kimi zaman da bireysel doyum sağlamanın ötesinde bir özellik taşımayan eylem ya da eylemler dizisi olabilmektedir.(Yücel,2002)

27 Ekim 2005 tarihinde Fransa’da başlayan ve günlerce süren olayların en önemli nedeninin işsizlik, yoksulluk ve toplumsal dışlanma olduğu söylenebilir. Fransa, AB’ye yeni üye olan ülkeler bir yana bırakılırsa, işsizlik oranının %10 gibi en yüksek olan ülkelerin başında gelmektedir. Ayrıca, 1960 ve 1970’li yıllarda kent çevrelerinde Fransızlar için inşa edilen apartman bloklarının salt göçmenlerin bulunduğu mekana dönüşmesinin suça teşvik unsuru olduğu kabul edilmekte (Varol,2005) ve olay yoksulluğun ayaklanması olarak nitelendirilmektedir(Temelkuran,2005).

8. KAP-KAÇ SUÇLARININ, YOKSULLUK VE SOKAK ÇOCUKLARI BAĞLAMINDA ANALİZİ

Sokak çocukları iki gruba ayrılmaktadır(shcek.gov.tr,2005):

- Sokaktaki Çocuklar: Ailesinden giderek daha az destek almakta, ailenin geçim sorumluluğunu sokaklarda, pazarlarda çalışarak paylaşmakta, ancak çoğunlukla akşam evine dönmektedir.
- Sokağın Çocukları: Geçimlerini ailelerinden hiçbir destek almaksızın sokaklarda sağlamakta, aileleri ve evleriyle bağlantıları kopmuş durumdadırlar.

Sokak çocuklarının ortaya çıkmasında rol oynayan en önemli faktör, sistemin kendi işleyiş sürecinde üretmiş olduğu eşitsizlik ve bu eşitsizliğin sonul bir gerçeği olarak ortaya çıkan yoksulluktur. Sistemin koşulları sürdürükçe devlet üzerindeki kamusal görevleri sivil toplum kuruluşlarına, vakıflara ya da hayırseverlere devrederek sorunun üstesinden gelinmesi olası görünmemektedir. (Alada vd.,2002:265)

Türkiye’deki sokak çocukları sayısı için tam bir değer verilememekte, 40 bin ile 80 bin arasında olduğu tahmin edilmekte ve İstanbul’da 26 bin çocuktan söz edilmektedir (tbmm.gov.tr,2005). En büyük sokak merkezi olarak gösterilen iller İstanbul ve Diyarbakır biçiminde sıralanmaktadır. Diyarbakır’da, ailesi ile bağlarını koparıp gece gündüz sokakta yaşayan çocuk miktarı için 20 000 (Yavuz,2005) ve 28 000 (Öztürk,2005) sayıları verilmektedir. Kap-kaç olaylarına karışanların sayısı 150 iken, faillerin sayısının 1000 civarında (Öztürk,2005) olduğu belirtilmektedir. Ancak bunların tamamı potansiyel suçlu değil, şimdilik küçük bir kısmının kırık, küskün ve tehditkâr bir durumda olduğu (ada.net.tr,2005) savunulmaktadır.

Geçmişte gettoda yaşayanlar kentin ekonomik yaşamına çeşitli ağlarla bağlı olabilirken günümüzde çoğu kamu desteğine bağımlı ve sosyal düzen için tehdit unsuru taşımakta, söz konusu mekanlar da suçluların barınağı gibi bir görünüm sergilemektedirler (Sönmez,2002:459). Bireylerin kendilerine ait hissedebilecekleri

bir kamu alanı var olmadığında, dayanışma ilişkilerinin geliştirilemediğinde, dışlandıklarını, kendilerini daha yalnız ve yoksul hissettiklerinde, gelecek için sosyal çözülme yaşanmakta, çevrenin fiziksel ve toplumsal kalitesi çökmekte ve sonuçta suça yönelmesi söz konusu olabilmektedir (Sönmez,2002:462).

Suç eylemi, birisinin şahsına ya da malına zarar vermek amacıyla yapılan bir saldırı eylemidir. Bu eylemde, başkasının parasını ya da canını almak, zarar vermek arzusu ya da kendi gücünü vurgulamak amacı bulunabilmektedir. Sosyalleşme sürecinde bu saldırganlığın önlenmesi ya da nasıl baş edilebileceği öğretilmektedir. Şiddetin ortaya çıkması için belli grup dinamikleri ve aşağıdaki koşulların da oluşması gerekli görülmektedir (Yücel,2002):

- Kişinin içinde bulunduğu çevrenin, söz konusu amaçlar için şiddete başvuruyu yerinde ve haklı görmesi,
- Şiddete başvuru ile kazanç ya da avantaj elde etme beklentisi,
- Şiddete başvurmaksızın elde edilme olasılığının düşünülmemesi,
- Yakalanma ve karşı şiddet riskinin çok az olması.

Kentin fazlalıkları, intihar, bedenini satmak ve soygun seçeneklerinden birine yönelmek, kimi zaman da bir örgütün içine sığınmak zorunda kalabilmektedir. Kimilerince kap-kaççılık, yoksulluğa ve işsizliğe karşı kentte tutunma çabası ve bir tür başkaldırı olarak nitelendirilmekte (Akkaya, 2005), kimilerince de sokak çocukları ile gasp ve kapkaç yapanlar birbirine karıştırılmakta ve medyada her olay tinerici vahşeti gibi yanlış olarak değerlendirilmektedir (Birgün,2004). “Tinerici vahşeti”, “kapkaç vahşeti” gibi başlıklarla “potansiyel suçlu” ilan edilerek hedef gösterilen sokak çocukları, gerçekte sistemin mağdur kesimini oluşturmaktadırlar (Yavuz,2005).

”Kapıp kaçmak yoluyla yapılan bir çeşit hırsızlık”(TDK,2005) anlamına gelen kapkaçın, daha geniş ve kapsamlı bir anlam taşıyan ve “Bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma”(TDK,2005) biçiminde tanımlanan gasp eyleminin bir türü olduğu öne sürülmektedir(Zülfikar,2005). Ayrıca. birden fazla kişiyle yapıldığı durumda, “cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak”, diğer bir deyişle “çete” suçundan yargılanılabilmektedir.

İstanbul’daki kapkaççıların; üçte ikisinin, Diyarbakır, Bingöl, Siirt, Muş ve Mardin gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan geldikleri, yaşlarının 15-17 arasında değiştiği ve ilkokul mezunu ya da ortaokuldan terk oldukları, tiner kullanmadıkları, siyasi olay ve fikirlere ilgi duymadıkları, bekar odalarında yaşadıkları, çete yasası ve hiyerarşisi

bulunduğu ve İstanbul'un bir çok semtinin çeteler arasında bölüşüldüğü savunulmaktadır (Aydın,2004).

Emniyet Genel Müdürlüğünün her ilden rasgele seçtiği 1026 kapkaç olayına ilişkin yaptığı değerlendirmeye göre (EGM,2004:13-24);

- Olayların %70,7'sinin birden çok kişiyle yapılmasının, çoğunlukla planlı ve örgütlü olarak yapıldığını,
- Olayları gerçekleştirenlerin %71,9'unun 19-30 yaş arasında olmasının, 18 yaşından küçük olan sokak çocuklarının karıştığı eylem sayısının oldukça az olduğu,
- Olayları gerçekleştirenlerin %67,2'sinin belirli bir işi olmadığı ve %72,2'sinin sabıkalı olması nedeniyle, çoğunluğunun bu işi meslek edindiğini ve geçimini bu yolla sağladığı,
- Olayları gerçekleştirenlerin %81,9'unun bekâr olmasının bir aile ortamında yaşamadığı sonucuna varılabilir.

Kapkaç suçlarından gözaltına alınanların, ikametgahı ve doğum yerlerinde de farklılıklar bulunmaktadır². Bu farklılıkları irdelemek amacıyla düzenlenen Ek harita-2'de de görüldüğü gibi, kapkaçın en fazla olduğu illerden Bursa dışındaki İstanbul, İzmir, Ankara ve Antalya'da, kapkaç suçlularının yaklaşık üçte biri aynı, üçte ikisi farklı şehir doğumludur. Buradan hareketle eylemi yapanların, ya birinci nesil göçerler olduğu ya da yalnızca bu amaç için kente ikamet ettiği sonucuna varılabilir.

Kapkaç olaylarının, göç ve hızlı kentleşme olgularıyla ilişkisini araştırmak amacıyla Tablo-1 düzenlenmiştir. Emniyet genel Müdürlüğünden alınan Türkiye geneli polis sorumluluk bölgesinde 2004 yılında meydana gelen toplam 5002 kapkaç olayı iller ölçeğinde değerlendirilerek, en fazla olayın olduğu ilk 20 il birinci sütunda sıralanmıştır. İller, 1995-2000 Dönemindeki net göç hızına göre ikinci sütuna, aldığı göç miktarına göre üçüncü sütuna ve 2000 yılı ikametgâh nüfusuna göre üçüncü sütuna azalan biçimde sıralanmıştır.

Tablo-1'de görüldüğü gibi, 1995-2000 döneminde net göç hızı en yüksek olan Tekirdağ(%96,8) kapkaç sıralamasında ilk yirmiyeye girmezken, Muğla(%70,2) onyedinci sırada bulunmaktadır. Birinci ve ikinci sütunların diğer satırlarının incelenmesi sonucu, göç hızı ile kapkaç suçları arasında doğrudan bir uyum olmadığı

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Emniyet Genel Müdürlüğü, Kapkaç Olaylarına Analitik Bakış, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2004

2004 Yılı Kapkaç Suçlarına Göre Sıralama (Suç Sayısı)	1995-2000 Dönemi Net Göç hızına Göre Sıralama	1995-2000 Dönemi Aldığı Göç Miktarına Göre Sıralama	2000 Yılı İkametgah Nüfusuna Göre Sıralama
İstanbul (2354)	Tekirdağ	İstanbul	İstanbul
İzmir (819)	Muğla	Ankara	Ankara
Bursa (725)	Antalya	İzmir	İzmir
Ankara (179)	Bilecik	Bursa	Konya
Antalya (174)	İstanbul	Antalya	Bursa
Mersin (168)	Bursa	Kocaeli	Adana
Gaziantep (92)	İzmir	Mersin	Mersin
Diyarbakır(70)	Isparta	Konya	Antalya
Adana (49)	Çanakkale	Adana	Şanlıurfa
Aydın (42)	Ankara	Tekirdağ	Diyarbakır
Kocaeli (40)	Aydın	Muğla	Manisa
Manisa (39)	Şırnak	Balıkesir	Gaziantep
Çorum (27)	Denizli	Aydın	Hatay
Eskişehir (27)	Kırklareli	Manisa	Samsun
Samsun (26)	Eskişehir	Gaziantep	Kocaeli
Balıkesir (23)	Mersin	Kayseri	Balıkesir
Muğla (22)	Düzce	Diyarbakır	Kayseri
Konya (21)	Balıkesir	Eskişehir	Trabzon
Van (20)	Yalova	Samsun	Kahramanmaraş
Bolu (19)	Manisa	Denizli	Aydın

Tablo-1: Şehirlerin, 2004 Yılı Kapkaç Suçları, 1995-2000 Dönemi Net göç Hızı, Aldığı Göç ve 2000 Yılı ikametgah Nüfusuna Göre Sıralaması

söylenbilir. Öte yandan, ikinci sütunda yer alan 1995-2000 Dönemi Aldığı Göç Miktarına Göre Sıralama ile üçüncü sütunda yer alan 2000 Yılı İkametgah Nüfusuna Göre Sıralamaya daha uygun olduğu görülmektedir. Daha açık bir deyişle, kap kaç suçlarının, göç hızıyla değil göç miktarı ve nüfusla daha yakından ilişkili olduğu, bunun da temelinde bölgeler arası gelişmişlik farkının yattığı söylenbilir.

9. GENEL DEĞERLENDİRME

Sanayileşme dönemindeki yedek işsizler ordusu ve/veya yoksullara duyulan gereksinim, küreselleşme ve bilgi toplumuna geçiş ile ortadan kalkmış ve yoksulluk genişlediği gibi süreklilik kazanmaya başlamıştır. Geçmişte yalnızca çöküntü alanlarından söz edilirken, günümüzde kent özeğinde ve kenarda da yeni kent yoksullar oluşmaya başlamıştır. Orta ve uzun dönemde ekonomik büyümenin yoksulluğu önlemeye katkı sağlayabileceği düşünülse de, uygulanan neoliberal politikalar, gelir bölüşümündeki eşitsizliği ve yoksulluğu daha da artırıcı etkide bulunmaktadır. Öte yandan, özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması, sınıflar arası eşitliği sağlayıcı bir işlev görev eğitim kurumunun da, giderek bu özelliğini yitirmesine neden olabilmektedir.

Yoksullukta gelir azlığından daha önemli olan dışlama olgusu, ekonomik, siyasal, kültürel ve fiziksel boyutları ile birleşip, “toplumsal dışlamaya” dönüşebilmektedir. Böylece, egemen sınıf ve sistemin dışladığı alanlara yöneltilen yoksullar, “aşağı türden”, “tehlikeli sınıflar” biçiminde nitelenmekte ve potansiyel suçlu ilan edilebilmektedir. Kapkaç olaylarındaki gecekondular, varoş ya da sokak çocuklarını sorumlu tutan söylemlerin temelinde de, yoksulluğu ve yoksulları suçlayıcı bir tavır sergilenerken toplumsal dışlanmayı genişletmenin amaçlandığı söylenbilir.

Kentsel yoksulluk ve dışlamanın, daha önceki dönemlere göre çok daha yapısal ve çarpıcı bir içerik kazandığı ve giderek kentsel gerilime, suç eylemlerinde artışa neden olduğu kabul edilebilir. Her ne kadar kentsel şiddet olayları, toplumun dikkatini yoksulluk üzerine çekmesi bakımından önem taşısa da, örgütlü ve planlı olarak yapılan kapkaç eylemlerini, gecekondularındaki kent yoksullarının ya da sokak çocuklarının gerçekleştirdiğine ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Veriler, çöküntü bölgesinde yaşayan ve başka seçeneği kalmayan ya da ekonomik yönden geri kalmış bölgelerden gelerek bu amaçla oluşan ilişki ağlarına giren ilk nesil göçerler tarafından yapıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Eylemi gerçekleştirenlerin doğum yerlerinin çoğunlukla Türkiye'nin göç veren bölgesinden olması, sorunun temelinde bölgelerarası eşitsizliğin yattığını düşündürmektedir. Benzer biçimde göç, hızlı kentleşme ve kentlileş(eme)me sonucu ortaya çıkan ekonomik, fiziksel ve toplumsal sorunların temelinde de aynı nedenin yattığı söylenbilir. Yoksulluğun ve

yoksullaşmanın, belirli düzeylerde 'önlem' alınmazsa, sistem açısından büyük bir risk haline geleceği göz önünde bulundurularak, mağdurları suçlama yerine, kaynakların ülke ve bölge ölçeğinde eşit paylaşımını sağlayacak bir planlama ile azaltılabileceği değerlendirilmektedir.

Yoksulluğun önlenmesi ya da azaltılması için gereken yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası çalışmalar, daha geniş bir araştırmanın konusu olabileceği ve bu çalışmanın boyutunu aşacağı için ayrıntısına inilmemiştir. Ancak kentsel yoksulluğun, kırsal yoksulluğun bir yansıması olduğu göz önüne alınırsa, çözüm çabalarının da, kır ve kenti birlikte ele alan bölge planlaması ile başarıya ulaşabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Yüksel, "Güç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet", **Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları**, (Ed. Yasemin Özdek), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2002
- Akkaya, Yüksel, "Haydutluk versus Hırsızlık veya Mecburen "Sokak" Çocukluğu" <http://www.ozguruniversite.org/guncel%20akka.htm> (29.04.2005)
- Alada, Adalet B. Ve Sevgi Usta Sayita, Srzai Temelli, "Küreselleşme, Yoksulluk ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları", **Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları**, (Ed. Yasemin Özdek), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2002
- Aydın, Gülden, "Üç Noktalı Dövme Puma Spor Pabuç Altın Zincir", *Hürriyet*, 28 Kasım 2004, Pazar Eki, <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~227@tarih~2004-11-28-m@nvid~502455,00.asp> (29.05.2005)
- Bektaş, Birkan ve Yankaya, Uğur, "Kentsel Yoksulluk, Eşitsizlikler ve Gerilimler", **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu, Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002
- Balcı, Ş. Gökçeoğlu, "Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Hukuksal Nedenleri ve Çözüm Arayışları", **Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları**, (Ed. Yasemin Özdek), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2002
- Bıçkı, Doğan, ""Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi:Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi;Karşılaştırmalı Bir Analiz", "İş,Güç" **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**,C.7,Ocak 2005, <http://www.isguc.org> (17.12.2005)
- Birgün, "Sokağın Kucagında Büyüyenler-1:Tinerici Dediğimiz Bu Çocuklar Kim?", 19.12.2004 http://www.tbmm.gov.org/sokak_cocuklari_kom/basin/birgun19_12.htm(29.04.2005)
- Buğra, Ayşe ve Çağlar Keyder, **Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi**, BM Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu, 2003. <http://www.undp.org.tr/pdf/new%20poverty.pdf> (06.05.2005)
- Bilgili, Ahmet, Feramuz Aydoğan ve Celil Güngör, "Doğu Anadolu Bölgesinde Zorunlu Göç Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi:Van Örneği", **Toplum ve Göç**, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi,20-21-22 Kasım 1996, DİE-Sosyoloji Derneği, Ankara, 1997
- Çalışkan, Kerem, "Güvenlik Özelleşiyor" http://www.tempodergisi.com.tr/kose/kerem_caliskan/04738/ (25.05.2005)

- Dinçer, İclal ve Meryem Enilil, Zeynep, "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabası, İstanbul", **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu, Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002
- DPT, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001
- DPT, **Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001b
- DPT, **Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001c
- Emniyet Genel Müdürlüğü(EGM), **Kapkaç Olaylarına Analitik Bakış**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2004
- Emniyet Genel Müdürlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Şubesinden 03.05.2005 tarihinde temin edilen İstatistik Bilgiler
- Erder, Sema, "Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksulları", **Toplum ve Bilim**,S.66, Bahar, 1995
- Güvenç, Murat, "Kent Yoksulluğu", **Yoksulluk-Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk Kent Yoksulları**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, İstanbul, 2000
- Güvenç, Murat ve Oğuz Işık, "İstanbul'u Okumak: Statü-Konut Mülkiyeti Farklılaşmasına İlişkin Bir Çözümleme Denemesi", **Toplum ve Bilim**, S. 71,, Kış 1996,6-60
- Hancı, Hamit, "Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu", **Adli Tıp Dergisi** 11, 55-62,1995. <http://www.kriminoloji.com/> (21.04.2005)
- Irmak, Özlem, "Göç ve Kent İşsizliği", **Toplum ve Göç**, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi,20-21-22 Kasım 1996, DİE-Sosyoloji Derneği, Ankara, 1997
- <http://ws.ada.net.tr/tepkiforum/index.php?fid=45&up=540>
- <http://www.iem.gov.tr/iem/?m=3&s=67> (25.04.2005)
- http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/sokak_cocuk/komisyon_raporu/rapor1.htm (12.01.2006)
- http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/sokak_cocuklari_kom/basin/birgun20.12.2004.htm (12.01.2006)
- Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk- Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002
- Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu, "Nöbetleşe Yoksulluktan Kurationsız Yoksulluğa", 2005
- <http://www.tusiad.org/yayin/gorus/55/10.pdf> (14.11.2005)
- İnsel, Ahmet, "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", **Toplum ve Bilim**,S.89, Yaz 2001
- Kartal, S.Kemal, **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1992
- Keleş, Ruşen, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. B., İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- Keleş, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2002
- Karatay, Abdullah, "Şiddet Diline Şiddetli Yanıt", **Radikal Gazetesi**, 08.12.2004. <http://www.bianet.org/2004/12/09/50561.htm> (01.11.2005)
- Karatay, Abdullah, "İstanbul'da Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sorunu ve Devlet Tarafından Yürütülen Çalışmalar", **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu, Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002
- Koray, Meryem, "Gerçeklelerin "Stilize" Edildiği Bir Dünyada "Ötekileşen Yoksulluk", **Toplum ve Bilim**,S.89, Yaz 2001

- Mimarlar Odası Ankara Şubesi(MOAŞ), **Türkiye’de Kentleşme**, Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1971
- Özbudun, Sibel, “Küresel Bir Yoksulluk Kültürü” mü?”, **Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları**, (Ed. Yasemin Özdek), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2002
- Özer, İnan, **Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, Ankara, 2004
- Özgen, H.Neşe, “Kentte Yeni Yoksulluk ve Çöp İnsanları”, **Toplum ve Bilim**,S.89, Yaz 2001
- Öztürk, Muhsin, “Şehri Tehdit Eden Kapkaç Terörü”, MarABa Diyarbakır, <http://www.aksiyon.com.tr/yazdir.php?id=19335> (25.04.2005)
- Pınarcıoğlu, Melih ve Işık, Oğuz, “1980 Sonrası Dönemde Kent Yoksulları Arasında Güce Dayalı ağ İlişkiler: Sultanbeyli Örneği”, **Toplum ve Bilim**,S.89, Yaz 2001
- Sönmez, İ. Özbek, “Türkiye Metropollerinde Gettolaşma Eğilimleri”, **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002
- Şengül, H. Tarık, **Kentsel Çelişki ve Siyaset-Kapitalist Kentleşme Üzerine Yazılar**, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul,2001
- Şenses, Fikret, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- Şenyapılı, Tansı, “Enformel Sektör: Devingenlikten Durağanlığa/Gecekondulaşmadan Apartmanlaşmaya”, **Yoksulluk-Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk Kent Yoksulları**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, İstanbul, 2000
- ŞPO, “Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu Bildirgesi”, **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama** 6-8 Kasım 2002, <http://ankara.spo.org.tr/haber/php/sgoster.php?id=21> (12.01.2006)
- Tekeli, İlhan, **Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine**, **Yoksulluk Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk Kent Yoksulları**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, İstanbul, 2000
- Temelkuran, Ece, “Yeryüzü Ayaklanacak” <http://www.milliyet.com.tr/2005/11/09/dunya/adun.html> (09.11.2005)
- TDK, <http://www.tdk.org.tr/> (09.12.2005)
- TMMOB, “Zorunlu Göç Raporu”, <http://www.tmmob.org.tr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=361> (25.04.2005)
- Utku, Eray, “**Kentleşme ve Suç**”, http://www.yayin.adalet.gov.tr/5_sayi.htm (06.12.2005)
- Yavuz, Filiz, “**Sokak Çocukları Gerçeği-3-Siyasiler Ne Düşünüyor**” <http://www.evrensel.net/05/03/03/gundem.html#4> (29.04.2005)
- Yıldız, M. Zafer, “Kent Yoksulluğu ve Etnik İlişki Ağları: Halkalı Örneği”, **Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002
- Yoksulluk ve İnsan Hakları Nihai Rapor ve Sonuç Bildirgesi, 2002,
- Yücel, M. Tören, “**Şiddet ve Saldırganlık**”,www.kriminoloji.com 2002, <http://www.kriminoloji.com/> (21.04.2005)
- Zülfikar, Hamza, “**Doğru Yazalım Doğru Konuşalım**”, <http://tdk.org.tr/turkdili/nisan2005/dogruyazalim.htm> (09.12.2005)

